

Giraudoux' un Çanakkale Günlüğü' nün Electre ve La Guerre de Troie N'aura Pas Lieu'ya Yansıması

Yrd.Doç.Dr. Atilla Kutluözen¹

İki Dünya Savaşı arası Fransız Tiyatrosunu tanımış simalarından Jean Giraudoux, ülkemizde sahnelenen bazı piyesleriyle tanınmaktadır.Eserlerinden bazıları dilimize çevrilmiş, Türk okuyucusunun ve seyircisinin beğenisine sunulmuştur. Ne var ki edebi değere sahip bu tür piyeslerin sahneleneceği tiyatro sayısının azlığı ve olanların ise büyük şehirlerimizde yoğunlaşmaları, böyle önemli bir kültür etkinliğinin önündeki ilk engellerden biridir. Bu durumda ülkemizin tiyatro gereksinimini üniversitelerimizin bünyelerinde oluşturacakları genç tiyatro topluluklarının karşılamaları, hem bu eserlerin halkımıza tanıtılmasına katkıda bulunacak, hem de çevreleriyle bütünleşmelerini sağlayacaktır

Bir makale boyutunda, Giraudoux'nun *Çanakkale Günlüğü*'nün daha sonra yazdığı bazı oyunlara nasıl yansıdığını bazı noktalarıyla incelemeğe çalışacağız. Kültür birikimi, eserin oluşturulmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Bunun yanında ikinci önemli unsurda geçmişte yaşanan, bütün acı ve tatlı olayların bellekte bıraktıkları derin izlerdir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki yazar, bilinçaltında kayıtlı bu canlı izleri, yeri geldiği zaman kurmakta olduğu olay örgüsünün çağrıştırdığı biçimde eserine katar. Bu, tiyatrodaki kadar romanda da geçerli bir savdır. Giraudoux ,1. Dünya Savaşının buhranlı günlerini yaşayan, hızla yaklaşmakta olan 2.Dünya Savaşı'nın kasvetli havasını soluyan bir yazardır. Eserlerinin tamamı incelendiği zaman bu canlı izlere rastlamak mümkündür. Eserlerin oluşturulmasında katkısı bulunan üçüncü bir etmen de hiç şüphesiz gözlem ve tutulan notlardır.

Giraudoux araştırmalarıyla tanınan Jacques Body'nin önsözünü yazdığı bu notlar, 1915 ile ocak 1916 tarihleri arasındaki bir dönemi kapsamaktadır. Eylül 1914'te Marne Savaşında yaralanan Giraudoux, Bordeaux'da Fougères Askeri Hastanesi'nde tedavi gördükten sonra, yakın arkadaşı dışişleri bakanlığında müsteşar olan Philippe Berthelot'nun arzusuyla Çanakkale'ye hareket edecek 176. Piyade Alayı'na katılır. Bu günlüğün ilk sayfaları Riom'da kaleme alınmıştır. Diğerleri ise yolda ve Çanakkale'de yazılmıştır.² Aceleyle tutulmuş, kısa cümlelerden oluşan bu notlar aslında tarihi bir metin olma özelliğinden yoksun olabilir, fakat tanınmış bir yazar tarafından tarihin önemli bir kesitinde kaleme alınmış olması, cephenin diğer yüzünü az da olsa tanıtma fırsatını verir.

¹ 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi
² Jean GIRAUDOUX, *Carnet des Dardanelles*, s.26, Belier Yayınları, Paris 1969.

Günlük içinde yer alan bazı mitolojik isimler, 22 kasım 1935'te sahnelenen *La Guerre de Troie N'aura Pas Lieu* ve 13 mayıs 1937 de sahnelenen *Electre* de yer almaktadır. Bu iki oyunun dramatik dili incelendiğinde sözcükler arasında *Çanakkale Günlüğü*'nü çağrıştıran unsurlara rastlamak mümkündür. Günlüğün ilk sayfalarında ileriye dönük bazı ipuçlarının varlığı dikkatimizi çekmektedir: "*Ben genç bir askerim(...), basit bir çiftçiyim*"³ cümlesi bize hemen *Electre*'de Bahçıvanı hatırlatmaktadır. Bahçıvan Kral ailesinin dışından biri olarak Elektra ile evlendirilmek istenerek Kral ailesinin kaderine ortak edilmek zorunda bırakılması, savaşı anlamsız bulan fakat görevli olduğu için giden ve bir madalya alan Giraudoux'nun benzeridir. Savaşı sevmeyen ve savaşmak zorunda olan Giraudoux . "*Kiminle savaşıyoruz*"⁴ cümlesiyle de savaştan mümkün olduğu kadar uzak durmaya çalışan Hektor'u anımsatmaktadır. Hektor'da savaştan henüz dönmüş, ikinci bir savaşın eşiğine getirilen Truva'yı her ne pahasına olursa olsun bu savaşa sokmamak için elinden gelen çabayı sarf etmektedir. .. Yazar bu ince ayrıntılarla iç dünyasındaki ikilemleri açığa vurmaktadır. Yazar kişiliği asker kişiliğini aşmış bu canlı anıların arasına diğer askerlerin göremediği ayrıntıları serpiştirmiştir. Bu beceriyi oyunlarında ana olay örgüsünü gerilimin arttığı anlarda *Çanakkale Günlüğü*'nün benzeri unsurlarla işleyerek kanıtlamıştır. Dramatik üslup, bu iki eserde bu çizgiye yakın bir seyir izlemiştir. Savaş alanının kan ve barut kokan ortamında kurbağaların vraklaması, yağmurun çiselemesi, güvercinlerin gökyüzünde uçuşmaları gözünden kaçmamıştır. Bu ayrıntı bize, elimi kana bulamak istemeyen Orest'in Kardeşi Elektra'yı, anne katili olmaktan kurtarmak için, onu Teselya'ya güller ve yaseminler arasındaki evine davet edişini anımsatmaktadır.⁵

Giraudoux 'nun eksiltilelerle oluşturduğu bu kısa notlar savaştan ziyade, savaşın bilinmeyen yönlerini, yaşamını hiçe sayarak yansıtan bir savaş muhabirinin notlarını andırmaktadır. Mermilerin ölüm saçtığı böyle gergin bir ortamda, uzun cümlelerin olmayışı doğaldır. Ne varki heyecanın doruk noktasında bile doğanın bu güzel ayrıntılarının notlar arasına serpiştirilmesi, ince bir duygusallığın belirtisidir. Biz bunu Giraudoux'nun yazar kişiliğini oluşturan bir özellik olarak değerlendirebiliriz. Herşeyden önce, Giraudoux'da dil akın, düşüncenin ve duyguların hizmetindedir. Bu güzel ayrıntıları en zor ortamlarda bile görebilme yeteneği , insan ve doğa arasında kurulan barışın , uyumun somut göstergesidir.

Yukarıda değindiğimiz bu ayrıntılar, olay ve mekan bağlantısının daha sonra piyeslere yansıcak olan bazı unsurların altyapısını oluşturacaktır. Bu noktada, gözlemin ve alınan notların nedenli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

3 GIRAUDOUX, *op.cit.*, s.31.

4 *Ibid.*, s.71.

5 Jean GIRAUDOUX, *Théâtre Complet* , II, iii, s.648, Gallimard Yayınları, Dijon, 1982.

Hayali mekanlar yerine gözlemin somutlaştırdığı mekan, ilk bakışta fark edilmese de mitolojik temaya eşlik eder. Piyeste kahramanların sözleri arasına yerleştirilen bu ayrıntıların gerilimin arttığı anlarda ortaya çıkmaları, dikkatimizi çekmektedir: “Genç hizmetçi: *Truva bugün ilkbaharın en güzel günlerinden birini yaşamaktadır.*”⁶ Savaşın kasvetli ortamıyla uyum göstermeyen baharın en güzel günü bize ister istemez Çanakkale’de yazarın geçirdiği günleri anımsatmaktadır. Kullanılan dramatik dil yazarın belleğinin esere yansımasının göstergesidir. *Çanakkale Günlüğü*’nün önsözünü yazan Jacques Body’nin de dediği gibi, Bazen Giraudoux notlar kullanmaktadır.⁷ Bunu göz önünde bulundurarak Giraudoux’nun bu iki eserinde *Çanakkale Günlüğü*’nden bazı ayrıntıların mitolojik temanın çağrıştırdığı yerlerde kullandığını söyleyebiliriz.

Jacques Body’nin telegrafik üslup olarak nitelediği *Çanakkale Günlüğü*’nün üslubu *Electre* ve *La Guerre de Troie N’aura Pas Lieu* ‘de ana temalardan en önemlisi olan Kader sonuca ulaşabilmek için insanlar üzerinde ağlarını örmeye başladığı zaman kendini göstermektedir. Kahramanların kullandığı cümleler kısaltmakta ve bize *Çanakkale Günlüğü*’nü çağrıştırmaktadır: -*Kassandra*:” çok konuşuyorsun, kader acele ediyor *Andromak*.”⁸ Buna karşın, kahramanlar önemli bir görüş bildirdikleri veya kendilerini savunmak zorunda oldukları zaman yazar, edebi cümlelerden oluşan bir üslup sergilemektedirler. Sahnelenmek üzere yazılan tiyatro piyesinde yazar dramatik dili dengelemek zorundadır. Bu dengeden yoksun oyunlar, sıkıcı veya bayağı gibi sözlerle eleştirilirler. Tiyatro seyircisinin eğitim ve kültür düzeylerinden kaynaklanan farkları dikkate almak zorunda olan yazar, ortak bir seviye tutturmak zorundadır. Ancak bu yöntemle geniş bir seyirci kitlesinin beğenisini kazanır.

Plansız, müsvettesiz çalışan Giraudoux bu notlara gördüklerini, hissettiklerini sanat kaygısı taşımadan açık bir biçimde aktarmıştır. Bu nedenle savaş alanındaki koku, sinekler, yaralılar, ölümler bütün canlılığıyla Günlükte yer almaktadırlar. *Electre* ve *La Guerre de Troie N’aura Pas Lieu* adlı piyesler psikanaliz yöntemiyle sorgulanabilse, karşımıza karmaşık anılar arasında *Çanakkale Günlüğü*’nün çıkması kesindir. Piyeslerde konunun öngördüğü yerlerde yazar ya belleğindeki anıları, ya da notlardaki anılarını kullanabilir. Yaklaşmakta olan İkinci Dünya Savaşının olumsuz havası, ona daha önce yaşadığı Birinci Dünya Savaşını çağrıştırmaktadır. Giraudoux’nun bu iki eserdeki dramatik dilinin incelenmesi bize geçmişle ilgili başka bağlantıları da ortaya çıkarabilir.

6 *Ibid*, s. 484.

7 GIRAUDOUX, *Op. Cit.*, s. 19.

8 *Loc. Cit.*, GIRAUDOUX, s. 484.

Oyunlarında bu tür ayrıntıların varlığı onları daha önce yaşanan anılara bağladığı gibi, ilk tragedyacılardan Öripides ve Sofokles'in eserlerine de benzemelerini sağlar. Ne varki Giraudoux aynı malzemeyi kullanarak daha değişik bir tat elde etmiş, yazarlık yeteneğiyle bunları basit birer kopya olmaktan çıkarıp, başlı başına birer 20. yüzyıl tragedyası haline dönüştürmüştür. Bir bakıma antik efsaneye güncel bir yorum vermiştir.⁹ Bu dönüşüm bir besteyi yorumlayan orkestra şefinin elde ettiği sonuç gibidir. Aynı efsane ele alınsa da bu tür ayrıntıların katkısıyla istenilen sonuca ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA:

1. Jean GIRAUDOUX, *Carnet des Dardanelles*, Belier Yayınları, Paris 1969
2. Jean GIRAUDOUX, *Théâtre Complet*, II, iii, Gallimard Yayınları, Dijon, 1982.
3. Georges VERSINI, *Le Théâtre Français Depuis 1900*, Presse Universitaire de France yayınları, Vendome, 1985

9. Georges VERSINI, *Le Théâtre Français Depuis 1900*, Presse Universitaire de France yayınları, Vendome 1985.